

Harasztiné Bata Zsuzsanna, ny. óvodapedagógus

Ezerszer, Júlia...

Arcok és kérdőjelek

Épp hogy elmúlt a 2018-as esztendő és megérkezett a 2019-es. Kerek évfordulót ünnepelt az ország és folytatódik ebben az évben is. Történelmünknek voltak fényes forradalmi és harcos napjai az 1848/49-es szabadságharcban, melyben tevékenyen vett részt Petőfi Sándor és felesége, Szendrey Júlia.

Az **Országos Széchenyi Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum** gazdag muzeális értékű anyaggal jelentkezett Szendrey Júlia irodalmi és magánéleti történetének bizonyos szakaszait bemutatva, relikviákat elhelyezve, hogy a látogató bepillantást nyerhessen a 19. század korának társadalmi történetébe, a divat világába s családi életekbe. Szendrey Júlia feleség volt és tiszteletre méltó anya. Szerepét a 19. sz. sokáig keretek között tartotta, - véleményt formált róla s ebből a 20. század sem tudta kiemelni, nem nőként figyelt rá, nem is irodalmi értékű költőnként, inkább az "örök özvegy" szerepet elhárító asszonyra.

2010-ben változás történt a sokoldalú személyiség megítélését illetően, friss szemléletű elemzéssel sorsa, rendeltetése érthetővé vált azok számára, akik olvasták naplóját, leveleit, írásait.

Szendrey Júlia 1828-ben született, élt 40 évet és öt gyermeket hozott a világra.

Tudjuk-e, hogy ki volt Júlia?

Petőfi Sándor szép kedves szerelmes fiatal felesége, aki férje eltűnése vagy halála után élni akart és alkotni akart.

Kétségek között, de kereste. Törökország felé kívánt menni férje felkutatására, mert elhíresült, hogy a forradalom leverése után sokan oda emigráltak.

Julia döntött, s a császári udvar illetékes hivatalához ment útlevelet ügyben, ott azonban képletesen sarokba szorították: *Vagy elfogadja egy Habsburg herceg zsaroló ajánlatát, azaz udvarlását vagy az 1848-as márciusi ifjakkal együtt végzett forradalmi szerepéért börtönbe zárják.*

Julia menekülési útvonalat keresett és házasságot kötött pár napon belül a jogi és irodalmi berkekben ismert személlyel, dr. Horvát Árpáddal.

A házasságba menekülés kényszerű volt, de egyben “elhajította a neki szánt özvegyi fátylat is”, mert szüksége volt biztonságra Zoltán fiával, az alig egy éves gyermekével.

Az új házasságban Júlia férje kívánságára egymás után hozta világra a gyermekeket, Attilát, Árpádot, a két fiút, majd egy leányt, Violát, aki rövid időn belül meghalt és még egy leányt, Ilonkát. Júlia sorsa megpecsételődött, tele volt tragédiákkal ezekben az években, elhunyt édesanyja, és Petőfi Sándor szülei is egymás után.

Júlia élni akart, orvos tanácsára külön költözött férjétől, hogy betegsége ne hatalmasodjon el rajta, sem férjén. A gyermekeik felnőttek, igaz, Zoltán magában hordozta a végzetet, fiatalon halt meg.

Szendrey Júlia komoly irodalmi hagyatékot hagyott maga után, ennek értelmezésére várt az utókora egészen mostanáig.

Még életében megjelentek novellái, meséi, huszonhárom verse, az Andersen mesék fordítása, a Kis gyufaárus kislány címmel, a Hableány címmel, egész kötetre való.

Levéltöredékeket láthatunk vitrinekben, a kiállítás fedett tárolóiban, korabeli hírlapokba tekinthetünk bele, olvashatjuk divatról írt tudósításait, a társadalmi élet történéseit gyermekeivel való levelezését, de titkát még az utókor sem tudja megfejteni.

Ilona leánya és leszármazottai, Mamrényi Dasy nevű unokája, Dortmundban él. Nem tudja, nem ismeri a kincs értékét, melyet kis pénzért adott el az OSZK (Könyvtárnak), mely most számunkra jelent ajándékot. Nyolcvan vers, mely kiadásra vár még és vannak versek, melyeket áthúzott Júlia.

1860-ra már letisztult az az anyag, melyet kiadtak. Vannak cédulák, melyen más közegben írt sorok vannak.

A cikk teljes terjedelemben az www.o-vi-suli.hu honlapon található!

Júlia emlékére rendezett konferencia

Előadói mély kutatói munka után friss értelmezést mutatnak Petőfi feleségéről, egyesek a két felnőtt, Sándor és Júlia különbözőségéről, vérmérsékletéről, szertelen lángoló lelkükről, Júlia kiválóságáról, külön természetéről beszélnek, aki romantikus ábrándozó, máskor zárkózott és rideg. Megértésre és szánalomra van szüksége a kritikusnak, elemzőnek ma is, ha dr. Horvát Árpád feleségéről vitatkoznak, s a korról, melyben Júlia élt.

A konferencia alatt megerősítést kapott Júlia kiemelkedő anyai szerepében, a gyermekeivel való szoros szerető kapcsolatában.

Sok a tennivaló, bár Szendrey Júlia élete 1909-ig kutatások eredményeként tisztázott, mégis a 19. században az ő és más női írók, alkotók hagyatéka még homályban van. Mikes Lajos vállalta és válogatta, naptárba helyezte a dokumentum fontos életrajzi adatait. Júlia ártatlansága is kiderült Debrői Kocsis Máté regényes életrajzából, aki a hiányzó eseményeket, éveket, fiktív módon, - nem bizonyítható forrásokkal – szerkesztette.

Végső összegzés szerint Júlia nem múzsa, nem feleség, hanem önálló alkotó író, aki gyűlölte a mindennapok kisszerűségét, a környezetében a feszültséget, az üres fejűekkel való viselkedést. Júlia kivételes nagyságú 19. századi nő volt.

Miért is alakult ki róla negatív kép?

Jókai segítette Júlia Naplóját kiadni.

1847-ben, az Életképek c. lapban Petőfi szerelmes versei is megjelentek.

Mikes Lajos a 20. században hívta fel a kutatók figyelmét, hogy Júlia nem csak Petőfi-szerelm kontextusában elemezhető és értékelhető, hanem önálló személyiség, megismerhetetlen, elfogadhatatlan a társaságban, ahogy kacag, bár gyászolnia kellene, mert összeomlott a tündérvilág Petőfi eltűnésével. A későbbi Petőfi Társaság képviselte a női emancipációra törekvőket, de mégis gátolta a honleányokat.

Júlia lázadó, ám követésre méltó. Petőfi maga mondta, hogy **”Feleségem, ott volt mellettem a forradalom minden pillanatában.”**

Júlia a rövid hajával olyan volt, mint a francia lázadó nő, George Sand, csak hogy ő életében irodalmi celeb volt, libertinus életet élt, emancipált női alakként híres írók szeretője volt.

Ilyet nem látunk soha Júliánál, őt csak a 19. század végére ismertek el költőnek.

Elemzők egyike szerint Júlia csalfa, hűtlen, frigid, vörössapkás, nadrágos dohányzó nő a pesti ifjak között 1848 márciusában. Az ítélet személye felett sokakban megfogalmazódott, ám Júlia halála előtt maga vallott az általa diktált levélben (Tóth Józsefnének), hogy kigúnyolták, durva jelzőkkel illették, de ő gyermekeinek élt és ugyanakkor ki akart emelkedni kora női szerepéből.

A kényszerházasságban másképp gondolkodott, mint kora asszonytársai, túrnie kellett, férje kívánságait, elutasította a pornó képeket, a bulvársajtó mára megszélesítette házassága titkait dr. Horvát Árpáddal.

Júlia tudta, hogy Zoltán fia keresztapja, Arany János, aki láthatóan tartózkodó volt velük szemben Nagyszalontán és Pesten is, és Tompa Mihály is óvakodott bátorítani az írásainak megjelentetésében. Arany a Honvéd özvegye c. versében arról vall, hogy özvegyen kell maradnia a honleánynak, nincs más választása, mert árva gyermeke sorsa mostoha lesz egy esetleges új házasságban.¹

Későbbiekben Arany László meséiben is megjelennek a hűtlen anyaszerepek vagy a mostohák figurája.

Összességében **Júlia boldogtalan volt** és mellette mindkét férje egyaránt.

Júliára fogja a baráti kör, hogy romlik a második házassága.

Júlia naplója viszont arról árulkodik, hogy férje kontroll nélküli szenvedéllyel közelít hozzá, s már az 5. szülés után -(Zoltán, 1849, Attila 1851, Árpád 1855, Viola 1857, Ilona 1859) Júlia beteg.

Orvosi tanácsra kell elköltöznie férjétől, ahová csak Ilona leányát viheti, két fia marad az apánál.

A növekvő fiaival, kislányával a **Tarka művek** című saját kezűleg szerkesztett, kézzel írt füzetben leveleket, rajzokat jelentetett meg Pest-Budán a sajtó azzal, hogy a gyermekek fejében mi minden fogalmazódott meg, tartva kapcsolatot szeretett anyjukkal és apjukkal napi szinten. Értékes forrás a mai kutatóknak.

Júlia több nyelven beszélt és fordított,- az Andersen fordításokat gyermekeinek dedikálta.

Az angyal és a halott gyermek című mesében virágokról van szó,- rózsza, vajvirág és árvácska,- amit a beteg mankóval járó gyermek Istennek akar vinni az angyal karjaiban. Van a mesének üzenete, azaz ha gyermek jól viselkedik, jóra törekszik valóságban, akkor álomban jár érte jutalom.

Az árva fiú lehetne akár Zoltán is, Petőfi Sándor félárva fia, mint a népmesék egyik alakja. Tüdőbeteg lett részben kicsapongó élete is hozzájárult, hogy 20 évesen meghalt. Édesanyja előbb hunyt el 1869. szeptember 9-én, életének 41.-évében.

Júlia francia és német meséket fordít.

Jó és választékos szókinccse van, aprólékosan írja le a tájat, az utcát, a színeket, melyeknek üzenete van. A piros a valóság, a félelem a fekete színt jelenti. Andersen dán író meséiben olvashatunk az elpusztíthatatlan szerelemről is, A kis hableány próbáiról, A gyufaárus kislány szenvedéseiről Szendrey Júlia fordításban.

Júlia szellemét meg kell jeleníteni, meg kell érteni és a feloldozást kell adni, mert élete tragédiákkal volt teli. Mária, a szeretett testvérhúga is meghal igen fiatalon kolerában és Gyulai Pálnál, a sógoránál (1829-1909) árván maradnak a gyermekek. Úgy illett volna, ha beteg Júlia hal meg előbb, akkor testvérhugának, Máriának kellett volna 10 év körüli Ilonát magához emelni és felnevelni saját gyermekei mellett. Júlia korábban neki írja, hogy *”Halj meg, midőn legboldogabb vagy!”*

Az Országos Széchenyi Könyvtár által rendezett kiállításon a fedett tárolókban levelek, versek olvashatók. Petőfiné naplója, Petőfi Sándor levelei...

”Ne higj nekem...”

”Három rózsabimbó....”

¹Lásd, a mesék birodalmát! Rózsza és Ibolya vagy Az özvegyember (király) árvái-t.

*A **Hölgyfutár** gúnyos cikke is olvasható: Nem szerelmi házasság ez, hanem gazdasági alapokon nyugvó választás volt Szendrey Júlia döntése. A cikk szerint a "nemzet özvegyének" vidéken kellene élni magányosan.*

Már tudjuk, **hogy dr. Horvát Árpád mellett értelmiségi életet él Júlia**, zongorázik, hímez, rajzol és a gyermekei felé tiszta érzelmeket érez. Romlatlan tiszta lélek. Morálisan fizikailag semmisül meg, ha elbukik a házasságban, mert a családokban a cselédek kifecsegitik a titkokat. A romantikusnak mondott rügy a, három rózsabimbó- Horvát gyermek, akiknek ajánlja édesanyjuk az Andersen mesék fordítását. A Toll és főzőkanál is jellemzi Juliát, mert képes tojásrántottát készíteni gyermekeinek. Tudja, hogy a 19. század a felnőttek világa fekete színű, a gyermekek messianisztikus erővel bírnak. Júlia nevelni próbálja őket reformpedagógiai módszerekkel, de jó iskolák, ahol testi - lelki felszabadulást kapnának, akkor nem voltak.

Júlia beteg, küzd a gyermekeiért, orvosi tanácsra 1866-ban költözik el férjétől, a 7 éves Ilona nevű kislánya később sógorához, Gyulai Pálhoz kerül és a nagyapához, Szendrey Ignáchoz. A két kiskamasz fiú üdvözlőlapot ír, saját verseket, rajzokat küld anyjának a Zerge utcába.

A férj, dr. Horvát Árpád a honfoglalók nemzetségéből ered. A 19. század korának megfelelő mintaapa, polgári otthont, meleg családi légkört biztosít, a gyerekek érzelmi életére figyel, de korlátokat állít fel Juliának, ám segíti írásaiban.

A Horvát fiúk leveleznek apjukkal, nappal iskolában vannak, apjuk későn ér haza pesti hivatalból. A füzetben a következő üzenetet olvashatjuk több más között.

"Kedves Mókuska, fűts be nálam este 7 óra tájt."

A konferencián hangzik el előadásban a Dandy és a nő szerepe, melyet hozzá kell képzelnünk Juliához és testvérhúgához, Máriához.

1850-es évek illemtana mindenre vonatkozik, az íróra, az irodalomra, a nemzet irodalmára, a divatra is.

- A művelt férfi külső máza fontos, de belső értéke belülről fakadjon.
- Az író hiba nélküli legyen, nem kell, hogy szép legyen a ruhája, mind egy dandy-nek.
- Igényesnek, tisztának és életszerűnek illik ábrázolni az arisztokráciát
- Illendő a lányoknak, hogy jó összhang legyen szelíd gyöngéd, nemes lelkük és testi erkölcsük között. Jellemük lehet eszélyes, (eszés) de szívük tiszta.
- El kell érni, hogy viselkedni tudjon, a divatnak megfelelő öltözködése legyen túlzásoktól mentes, ne ösztönös, soha ne feledkezzen meg önmagáról.
- Tanuljon részvétet, szánalmat, harag és gyötrődés nélküli legyen.
- Önbizalom kell, de bűnös dolog a nevetés, a vita, a düh, a pillanatnyi lángolás.
- A *leányokat* óvni kell a fedetlen karoktól. Magaviseletük kacérság, szenvedély, kevélység nélküli legyen, mert az hiba. Gyakorolniuk kell a kéz és fejtartást.
- A férjnek mindig igazat kell adni.

Mária, Gyulai Pál felesége az igazi nő, kertes házukban galambfészkek és tyúkok kapirgálnak, nincs divatmajmolás, de minden tiszta, s ha vendég érkezik, lehet cicomázni a házat, de az költséges.

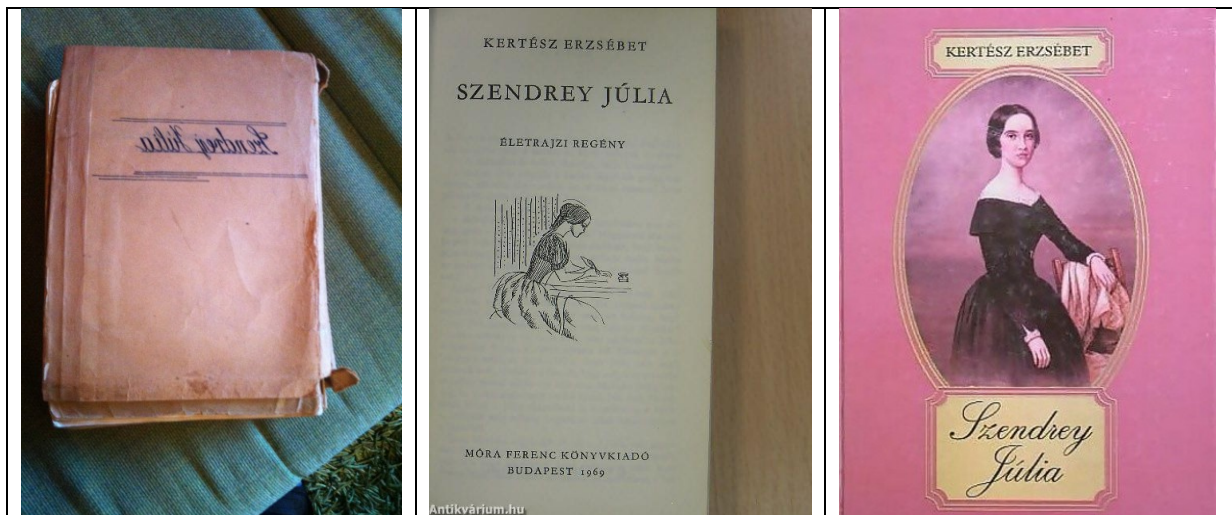
Júlia, az írónő

- csak este írhat, nappal nem, még akkor sem, ha kétségbe esik, ha sír, ha mereng és szótlanná válik, ha a gyereke beteg, ha csúfolják a gyereket az iskolában.

- Szabály az, hogy káros a tétlenség, a merengés.
- Ha este ír, legyen otthonos, de intim környezetében, semmi hivalkodás szépségével a tükör előtt.
- Júlia rövid haja fekete, ruhája rendetlen, esti lefekvése és reggeli kelése egy idő után rendszertelenné válik.
- Vét az illemszabályok ellen, ha elmegy nem-hivatalos estre, bálba, ha cifra ruhát ölt és kacér.
- Ha szellemiségében mély nemzeti érzelmek vannak, akkor a honleány szerepe illik hozzá, legyen egyszerű csalogány amazon vagy főkötős asszony, de Júlia költőnő, rövid hajjal. Benne van a felindultság.
- A gondos frizura szerelmi vallomás lenne a hazatérő férjnek, a csinos gondozott ruha is.

Ilyen nőt akar a 19. századi férj. Ha művelt a nő, a feleség, akkor akár tisztos iparágban is dolgozhat majd, de varrásból nem lehet megélni, tehát marad a női alárendelt szerep és jó esetben az anyaszerep, melyből keveseknek sikerült kitörni.

Júliának sikerült rövid élete során.

*Az OSZK-ban és a PIM-ben (Petőfi Irodalmi Múzeum) Júlia emlékét őrzi két kiállítás.
2019. március 9-ig látogatható, belépés ingyenes.*